

The theory of politeness and its socio-pragmatic study

Mashkhura YULDOSHEVA¹

Namangan Academic Lyceum of the Ministry of Internal Affairs

ARTICLE INFO

Article history:

Received December 2024

Received in revised form

10 January 2025

Accepted 25 January 2025

Available online

25 February 2025

Keywords:

politeness,
speech etiquette,
pragmatics,
sociopragmatics,
face,
respect,
negative and positive face,
loss of face,
saving face,
threats to positive face,
threats to negative face.

ABSTRACT

This article presents a socio-pragmatic analysis of politeness strategies and their role in the communication process. The main aspects of speech etiquette principles are examined, and within the framework of face theory, the phenomena of negative and positive face, face loss, and face preservation are analyzed. Additionally, the article explores how threats to positive and negative face impact the social relationships of conversation participants. From a socio-pragmatic perspective, the article scientifically elucidates the role of politeness strategies in fostering respect, cooperation, and social understanding among people.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol3-iss2/S-pp299-305>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Xushmuomalalik nazariyasi va uning sotsiopragmatik tadqiqi

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

xushmuomalalik,
nutqiy etiket,
pragmatika,
sotsiopragmatika,
yuz,
hurmat,
salbiy va ijobiy yuz,
yuzni yo'qotish,
yuzni saqlab qolish,
ijobiy yuzga tahdidlar,
salbiy yuzga tahdidlar.

Mazkur maqolada xushmuomalalik strategiyalarining sotsiopragmatik tahlili hamda ularning muloqot jarayonidagi o'rnini yoritiladi. Nutqiy etiket tamoyillarining asosiy jihatlari ko'rib chiqilib, yuz tushunchasi doirasida salbiy va ijobiy yuz, yuzni yo'qotish va yuzni saqlab qolish hodisalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ijobiy va salbiy yuzga tahdidlar muloqot ishtirokchilarining ijtimoiy munosabatlariga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil etiladi. Maqola doirasida xushmuomalalik strategiyalarining insonlar o'rtasidagi hurmat, hamkorlik va ijtimoiy anglashuvni shakllantirishdagi o'rnini sotsiopragmatik nuqtayi nazardan ilmiy asosda yoritilgan.

¹ PhD, Namangan Academic Lyceum of the Ministry of Internal Affairs. E-mail: yuldoshevamashhura09@gmail.com

Поведенческая теория и ее социопрагматическое изучение

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

вежливость,
речевой этикет,
прагматика,
социопрагматика,
лицо,
уважение,
отрицательное и
положительное лицо,
потеря лица,
сохранение лица,
угрозы положительному
лицу,
угрозы отрицательному
лицу.

В данной статье проводится социопрагматический анализ стратегий вежливости и их роли в коммуникативном процессе. Рассмотрены основные принципы речевого этикета, а также проанализированы явления негативного и позитивного лица, потери лица и сохранения лица в рамках понятия «лицо». Кроме того, исследуется влияние позитивных и негативных угроз лица на социальные отношения участников диалога. На научной основе, с социопрагматической точки зрения, освещается роль стратегий вежливости в формировании уважения, сотрудничества и социального взаимопонимания между людьми.

Xushmuomalalik ijtimoiy tartibni ta'minlovchi fundamental prinsip bo'lib, u jamiyat a'zolari o'rtasida hamkorlik va o'zaro anglashuv munosabatlarini shakllantirish uchun zaruriy omil sifatida baholanadi. Insonlar o'rtasidagi ijtimoiy aloqalarda universal insoniy qadriyatlar amal qiladi, sotsial mavqe yoki ijtimoiy maqomdan qat'iy nazar, bu munosabatlar jamiyatning turli guruh va qatlamlarida o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi.

Xushmuomalaning ilmiy, nazariy jihatdan tadqiqi jahon tilshunosligida XX asrning o'rtalarida boshlangan. Ayniqsa, G'arb tilshunosligida "Politeness" ya'ni "Xushmuomalalik" atamasi o'tgan asrning 60-yillaridan boshlab ilmiy adabiyotlarda o'z aksini topa boshladi va mustaqil tadqiqot sohasi sifatida rivojlandi.

Jumladan jahon tilshunoslari Lakoff, P. Braun va Levinson, G. Lich, S. Blum-Kulka, J. Kulpepper, M. Haug va boshqalar; rus tilshunosligida E. Rudneva, E. Yertzinkyan, B. Belyayeva, E. Aplatov, A. Zemskaya kabi bir qancha olimlar tomonidan tadqiq etilgan.

O'zbek tilshunosligida Sh. Iskandarova, S. Mo'minov, Sh. Safarov, H. Turdiyeva, B. Odinayev, S. Saydullayeva, A. Shomaxmudova, M. Xolova, N. Adanboyeva, N. Ruziyeva kabi tilshunoslar tomonidan "nutqiy etiket" birliklari, xushmuomalalik kategoriyalari hamda usullari sotsiolingvistik, pragmatik aspektlarda tadqiq etilgan. Ammo badiiy asar konteksti misolida xushmuomalalik strategiyalari yaxlit tizim sifatida sotsiopragmatik jihatdan hali tadqiq etilmagan.

M. Hakimov xushmuomalikni (politeness) strategiyalarini (to'g'rirog'i, Graysning hamkorlik tamoyili) "nutqiy etiket" nomi bilan ko'rsatgan bo'lsa [1;48], aynan shunday nomlash H. Turdiyeva tadqiqotlarida ham uchraydi, u nutqda insonning madaniyati, odobi, bilimi, xulq-atvori aks etadi. Bu in'ikos tilshunoslikda "nutqiy etiket" ("Politeness") tushunchasi orqali ifodalanadi deya izoh beradi [2;15].

G. Yusupova ham "Politeness" – xushmuomalalik termini o'riga sinonim sifatida nutqiy etiket nomini qo'llaydi va nutqiy etiket formulalari nutqni yaratish jarayonida so'zlovchi tomonidan hosil qilinmaydi, balki u tomonidan tayyor qoliplar sifatida qayta yaratiladi. Shuning uchun ham tilshunoslikda nutqiy etiket birliklari "nutqiy etiket qoliplari", "turg'un muloqot qoliplari", "nutq andazalari", "bog'langan ifodalar", "qolip iboralar", "nutq klishelari" deb ham ataladi [3;11], deya yozadi. Bundan ma'lum bo'ladiki, ular o'z tadqiqotlarida har qanday tilda mavjud turg'un etiket birliklarni (salomlashish, xayrlashish, iltifot, tabrik, minnatdorchilik kabi ...) nazarda tutishganligini ko'ramiz.

Sh. Safarovning “Pragmalingvistika”sida xushmuomalalik strategiyalari “hurmat tamoyili” deb nomlangan va bu terminni quyidagicha izohlagan: “Hurmat tamoyilining keng miqyosda o’rganilishi natijasida sotsiopragmatika mustaqil tadqiq sohasi sifatida shakllandi. Sotsiopragmatikada hurmat kategoriyasi tamoman o’zgacha talqinga ega. Ma’lumki, odatiy talqinda “hurmat” tushunchasi etiket, odob normalari bilan bog’lanadi va bir shaxsning ikkinchisiga nisbatan e’tiborli bo’lishi anglashiladi. Sotsiopragmatikada esa bu hodisa lisoniy muloqot jarayonida faollashuvchi reja-substrategiyalar to’plami sifatida qaraladi. Bu yo’sindagi tahlilda e’tibor u yoki bu vaziyatga mos tushadigan kommunikativ harakatlar tanloviga qaratiladi. Tanlov esa lisoniy vositlarining etiket normalaridan tashqari, normaga zid tomonlarni ham qamrab oladi [4;147], deya izohlaydi.

Ammo xushmuomalalik strategiyalari o’rnida nutqiy etiket nomini qo’llash qanchalik to’g’ri va muvofiq?

Bizningcha, xushmuomalalik nazariyasini “nutqiy etiket” deb nomlash qisman to’g’ri, lekin to’liq emas.

Tilshunoslikda “*nutqiy etiket*” konsepti ijtimoiy munosabatlarda odob-axloq normativlariga muvofiq kommunikativ muloqotni amalga oshirish prinsiplarini ifodalaydi. Ushbu termin ma’lum bir madaniyatga xos rasmiy va norasmiy diskursiv me’yorlarga rioya etishni anglatadi, bunda hurmat va samimiylik kabi ijtimoiy qadriyatlar lingvistik markerlar orqali namoyon bo’ladi. “Nutqiy etiket” ijtimoiy-psixologik va pragmatik kontekstda kommunikativ hamkorlikni mustahkamlovchi asosiy kategoriya sifatida qaraladi.

Ammo, *xushmuomalalik nazariyasi* (politeness theory) faqat nutqiy etiket bilan cheklanmaydi. U ijtimoiy munosabatlarda yuzaki samimiylikni saqlash, adresatning sotsial maqomini inobatga olish va konfliktidan qochish kabi turli lingvistik hamda diskursiv strategiyalarni qamrab oladi.

Shunday qilib, “nutqiy etiket” xushmuomalalik nazariyasining bir qismi bo’lib, lekin nazariyaning to’liq mazmunini aks ettirmaydi. Bu atama nazariyaning faqat ma’lum bir jihatiga, ya’ni muloqotdagi odob-axloq qoidalariga rioya qilishga qaratilgan qismini ifodalaydi xolos.

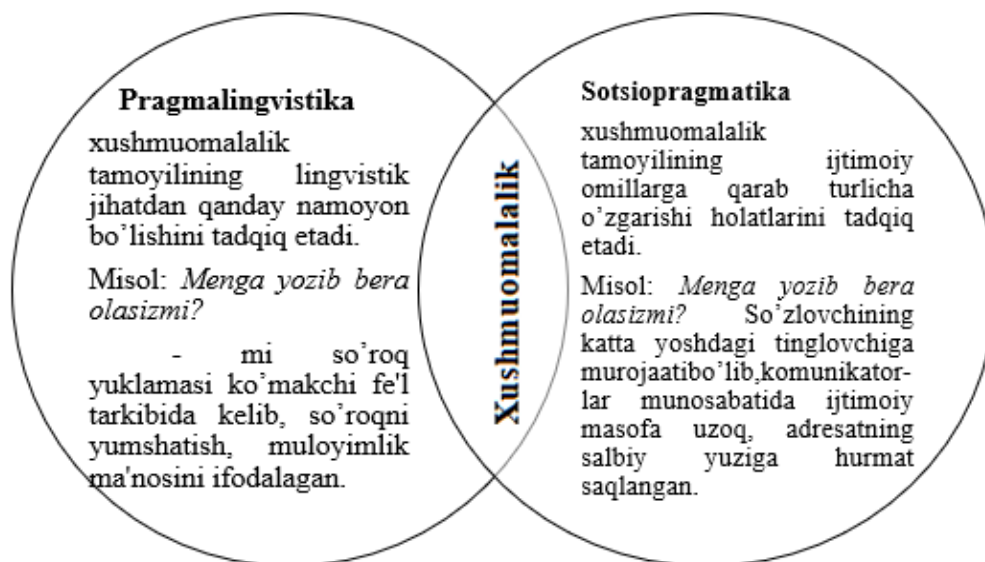
Demak, o’zbek tilshunosligida xushmuomalalik nazariyasini 3 xil nom bilan tadqiq etilayotgani kuzatdik, ya’ni “nutqiy etiket”, “hurmat”, “xushmuomalalik”.

Xushmuomalalik lingvistik va madaniy kontekstda keng tarqalgan kommunikativ xatti-harakatlar tizimini ifodalaydi. O. Driskoll uni “ijtimoiy indeksatsiya vositasi” sifatida ta’riflaydi, ya’ni u shaxslararo ijtimoiy munosabatlarni identifikatsiya va nazorat qilish uchun qo’llaniladigan pragmatik mexanizmdir. Xushmuomalalik turli tillar va madaniy paradigmalarda doirasida turli shakllarda ifodalansa-da, uning asosiy funksiyasi o’zgarmasdir: ijtimoiy munosabatlarni me’yorga solish va konfliktlardan chetlashish.

Xushmuomalalik ijtimoiy ahamiyatiga ko’ra xushfe’llikka nisbatan kengqamrovlidir. U insonning ham xatti-harakati, ham muloqoti natijasida vujudga keladi.

Xushmuomalalikning ifodalari turli lingvistik resurslar orqali namoyon bo’ladi. Muayyan ijtimoiy kontekstda xushmuomalalikning pragmatik aspektlari pragmalingvistika tomonidan o’rganiladi. Pragmatik aspektlar kommunikativ ehtiyojlarni qondirish uchun til birliklarining qaysi funksiyalarda ishlatilishini, shuningdek, bu birliklarning nutq jarayonida qanday samarali qo’llanishini o’rganishga qaratilgan.

Xushmuomalalikning sotsial komponentlari esa sotsiopragmatika tomonidan tahlil qilinadi. Sotsial komponentlar, ya'ni ijtimoiy omillar, til vositalarining ijtimoiy munosabatlarni boshqarishdagi rolini aniqlaydi, shuningdek, jamiyatdagi ijtimoiy mavqe, masofa va o'zaro munosabatlarni tartibga soluvchi lingvistik strategiyalarga e'tibor qaratadi [5;15]. Shunga ko'ra G.Lich xushmuomalalikni pragmatik xushmuomalalik va sotsiopragmatik xushmuomalalik sifatida tasniflagan [5;15]. Demak, xushmuomalalik prinsiplari pragmalingvistika va sotsiopragmatikaning o'zaro bog'liq tadqiqot maydonida joylashgan. Xushmuomalalik shakllari, strategiyalarini tanlash esa kommunikativ va sotsial kontekstga, shuningdek, adresant va adresat o'rtasidagi munosabatlarga bog'liq bo'lib, bu pragmalingvistika hamda sotsiopragmatika doirasida chuqur tadqiq qilinadi. Xushmuomalalik shakllari, strategiyalarining tanlanishi pragmalingvistikaga tegishli bo'lsa, qachon, qayerda va kimga nisbatan qo'llanishi sotsiopragmatikaga tegishlidir [6;86]:

1-chizma. Xushmuomalalik nazariyasi umumiy pragmatik tadqiqot sifatida

Xushmuomalalik (politeness) pragmatika va sotsiopragmatika o'rtasida integratsion vazifani bajaruvchi nazariy kategoriya sifatida muhim ahamiyatga ega. Xushmuomalalik strategiyalari nutq aktlari doirasida ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni tartibga solish, ijtimoiy masofani minimallashtirish va kommunikativ muvozanatni saqlashni ko'zda tutadi. Bu strategiyalar o'zaro hurmat, ijtimoiy maqomni barqarorlashtirish hamda suhbat taraflari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash kabi jarayonlarda markaziy o'rinni egallaydi.

Pragmatika, asosan, til birliklarining semantik va kontekstual qo'llanilishini tahlil qilishga qaratilgan bo'lsa, sotsiopragmatika bu jarayonga ijtimoiy omillar, madaniy kontekstlar va kommunikativ vaziyatlarning sotsial aspektlarini qo'shib o'rganadi. Shu tariqa, xushmuomalalik tamoyillari sotsiopragmatik yondashuv doirasida o'zaro munosabatlarni boshqarish va ijtimoiy normativlarni nazorat qilish funksiyasini bajaradi.

Sotsiopragmatik tahlil tilning ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi funksiyalarini, sotsial qudrat, nufuzning ta'sirini, shuningdek, ixtiyoriylik va ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonlarida qanday namoyon bo'lishini tadqiq qiladi. 1-chizmada aks ettirilganidek, muloyimlik

strategiyalari ijtimoiy-pragmatik yondashuvlar o'rtasidagi sinergiyani namoyish etadi, ya'ni bu strategiyalar diskursiv aktlarni lingvistik va sotsial jihatlar bilan birgalikda integral tahlil qilish imkonini beradi.

Penelop Braun va Stiven Levinson tomonidan taklif qilingan xushmuomalalik nazariyasi hurmat tushunchasiga asoslanadi, ijtimoiy o'zaro munosabatlarda insonning o'zini o'zi qadrlashi yoki uning ijtimoiy yuziga ("yuzni saqlab qolish" yoki "yuzni yo'qotish" kabi) haqoratlarni bartaraf etishga qaratilgan harakatlar sifatida talqin etiladi [7;4]. *Xushmuomalalik prinsipi* – "mojaroli vaziyatlarning oldini olishga" yo'naltirilgan nutq xatti-harakatlarining maxsus strategiyasi sifatida belgilanadi, uning maqsadi "yuzni yo'qotish" (потерять лицо) xavfi mavjud bo'lgan vaziyatlarda "yuzni saqlab qolish" (сохранить лицо) hisoblanadi [8;232-239]. Natijada, xushmuomalalik strategiyalari suhbatdoshlar tomonidan ijtimoiy yuzga tahdidlarning ta'sirini kamaytirish uchun qo'llaniladi [9;45].

Evring Goffman (1966) birinchilardan bo'lib "yuz" (*face*)ning inson hayotidagi ahamiyatini ilmiy-nazariy asoslab bergan [10;5]. Bu yuz inson tana a'zosini emas, balki muloqotda inson tomonidan doimo himoya qilinishi kerak bo'lgan ijobiy o'ziga xoslik, xarakter, obro' va imij ma'nosini anglatuvchi lingvistik termindir. Braun hamda Levinson tomonidan taklif qilingan yuz tushunchasini to'raligacha ma'qullaydilar. Ular yuzni ikki turga ajratdilar: 1) *ijobiy yuz*; 2) *salbiy yuz*.

O'zbek tilshunosligida A. Shomahmudova, H. Turdiyeva tadqiqotlarida yuz – "*face*" "*hurmat*" termini bilan tadqiq etilgan. H. Turdiyeva Braun va Levinson nazariyasiga asoslanib, ular negativ o'z-o'zini hurmat qilish ehtiyoji (negative self – respect needs) deganda bosim o'tkazmaslikka bo'lgan ehtiyojdir, pozitiv o'z-o'zini hurmat qilish ehtiyoji (positive self-respect needs) deganda ma'qullashga bo'lgan ehtiyoj nazarda tutiladi deya izohlaydi [2;21]. A. Shomahmudova esa "*Ijobiy*" *hurmat* suhbatdoshning ijobiy qiyofasini mustahkamlashga xizmat qiladi, ya'ni so'zlovchi suhbatdoshiga bo'lgan samimiyligini e'tirof etgan holda, u bilan hamfikir ekanligini ifodalaydi.

Samimiyat, iltifot ko'rsatish, ijtimoiy guruh ichidagi vaziyatni hisobga olgan holda konstruktiv muhit yaratish va nizolardan qochish kabi jihatlarini "ijobiy" hurmat namunalari sifatida tavsiflash mumkin. "*Salbiy*" *hurmat* esa shaxs avtonomiyasini, ya'ni adresatning shaxsiy makoni va chegaralarining daxlsizligini saqlash zaruratiga urg'u beradi. Nutqiy muloqotda ijtimoiy masofa va noqulaylik mavjudligiga ishora qiladigan, og'ir-bosiqlik, vazminlik, rasmiyatchilik va xushmuomalalik ifodalari "salbiy" hurmat namunalaridandir" deb izohlaydi [11;14].

Ko'pincha salbiy yuz terminini tushunishda chalkashliklar bor. Salbiy yuz – bu erkinlik tushunchasi. Ijobiy yuz – bu o'z-o'zini qadrlash, ma'qullash va yoqtirish tushunchasini ifodalaydi. Salbiy yuz tushunchasini tushunish biroz qiyinroq. Braun va Levinson salbiy yuzni shaxsning o'zining asosiy huquq va erkinliklariga *boshqalar tomonidan to'sqinlik qilmaslik istagi* sifatida belgilaydi.

Muloqotda kommunikatorlar duch keladigan tahdidlar *ijtimoiy yuzga tahdid soluvchi xatti-harakatlar* (FTA – *Face threatening act*) deb ataladi, Ijtimoiy tahdidni keltirib chiqaruvchi aktlar kommunikatorlarning ijobiy va salbiy yuz ifodalariga tahdid soladigan, odatiy va kundalik muloqotda ko'zga tashlanadigan verbal va nonverbal kommunikativ aktlardir. Bunday aktlarga, masalan, so'rov qilish, kechirim so'rash, iltimos bildirish, maslahat berish, tanqid kiritish, taklif qilish kabi nutqiy aktlar misol bo'la oladi.

Ijbiy va salbiy yuzga tahdid soluvchi nutqiy aktlar.

Ijbiy yuzga tahdidlar (FTA)	Salbiy yuzga tahdidlar (FTA)
tanqid va haqoratlar	buyruq va talablar
e'tiborsizlik	taqiqlash
raqobat, o'zini ustun qo'yish	biror harakatni bajarishga majburlash
kamsitish, masxara qilish	tanbeh, uyaltirish
kelishmovchiliklar	maslahat, ko'rsatma berish
beparvolik	ogohlantirishlar
sukut saqlash	taklif, iltimoslar, so'roqlar

"Ijtimoiy yuz" konsepsiyasi shaxsning ijtimoiy muhitdagi imijini va uning ijtimoiy nufuzga ega bo'lish jarayonidagi qiymatini ifodalaydi. Boshqalarning ijtimoiy yuzini tan olish esa shaxsning ijtimoiy statusi va obro'siga hurmat ko'rsatish akti sifatida qoraladi. *Ijtimoiy yuz (social face)* – bu subyektning jamiyatdagi qabul qilinishi, ya'ni boshqalar tomonidan o'z ijtimoiy kontekstida qanday baholanishidir. Ijtimoiy yuzga hurmat ko'rsatish yoki uni e'tirof etish darajasi o'zaro ijtimoiy masofa yoki yaqinlik bilan chambarchas bog'liqdir.

Masalan, ijtimoiy jihatdan begona yoki uzoq turgan shaxs bilan kommunikativ o'zaro ta'sirda uning ijtimoiy yuzini tan olmaslik, ya'ni yetarli darajada hurmat ko'rsatmaslik yoki e'tiborsiz munosabatda bo'lish norma sifatida qabul qilinishi mumkin. Aksincha, ijtimoiy jihatdan yaqin bo'lgan do'st yoki tanish bilan o'zaro munosabatda esa "yuz" ni tan olish, yaqinlik, hamjihatlik va hurmatning aniq, sezilarli tarzda namoyon bo'lishini kuzatamiz.

O'zaro muloqotning har bir ishtirokchisi boshqasidan o'z ijtimoiy yuzini hurmat qilishini kutadi. Agar bunday bo'lmasa, yuz bilan tahdid qiluvchi harakat (FTA) amalga oshiriladi. Yuzni saqlab qolish uchun harakat "facework" – yuz ishi deb ataladi [2;27] yoki yuzni saqlash harakatlari (FSA – Face saving act) uchun strategiyalar to'plami xushmuomalalik deya nomlanadi. Uning o'ziga xos, belgi xususiyatlarini quyidagicha izohlash mumkin:

- xushmuomalalik darajalari va lingvistik ifodalari jamiyatdagi shaxslarning maqomi, yoshi hamda jinsi kabi sotsial o'zgaruvchilar asosida farqlanadi. Turli tillar, madaniyatlardagi shaxslarning ijtimoiy statusi, bilim darajasi hamda boshqa sotsial xususiyatlari xushmuomalalik strategiyalariga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi;

- xushmuomalalik, ijtimoiy munosabatlar dinamikasini muvozanatlash orqali ijtimoiy barqarorlikni, osoyishtalikni ta'minlaydi. Ushbu fenomen universallikka ega bo'lsa-da, har bir madaniyatda o'ziga xos tarzda ifodalanadi va sotsial kontekstga bog'liq ravishda farqlanadi;

- xushmuomalalik situatsion xarakterga ega bo'lib, turli sharoitlarda o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. Qaysi strategiyalar qo'llanishi lozimligi madaniy kontekst orqali belgilanadi. Ayrim holatlarda bu norma sotsial-ma'naviy majburiyat sifatida qabul qilinadi, boshqa vaziyatlarda esa shaxsiy tanlov erkinligi asosida amalga oshiriladi;

- xushmuomalalikning asosiy vazifasi ijtimoiy ziddiyatlarni minimallashtirish va samimiy, do'stona munosabatlarni mustahkamlashdan iboratdir. Sotsiopragmatik tahlil ushbu jarayonni yanada chuqurroq o'rganib, muloqotda uyg'unlik va tinchlikni saqlashga xizmat qiladi.

Demak, xushmuomalalik tamoyili suhbatdoshlar bilan hurmat hamda qo'llab-quvvatlashni rivojlantirish, munosabatlarni yaxshilash, o'z-o'ziga bo'lgan ishonch va hurmatni saqlash, oshirish, muloqot ko'nikmalarini shakllantirish uchun juda ahamiyatli. Xushmuomalalik barcha munosabatlarning kalitidir va o'zaro muloqot qilish, o'zimizni aniqlash usulining asosiy qismidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ҳакимов М. Ўзбек прагмалингвистикаси асослари. – Тошкент: Академнашр, 2013.– Б. 48.
2. Турдиева Ҳ. Нутқий этикет бирликларининг лингвопрагматик тадқиқи: Филол. фан. бўйича фалсафа док. (PhD) ... дисс. – Тошкент, 2021. – Б. 15, 21, 27.
3. Yusupova G. Koreys va o'zbek nutqiy etiketlarining sotsiolingvistik tadqiqi: Filol. fan. bo'yicha falsafa dok. (PhD) diss... avtoref. – Toshkent, 2024. – B. 11.
4. Сафаров Ш. Прагмалингвистика. – Тошкент, 2008. – Б. 147
5. Lich, G. N. The Pragmatics of Politeness. New York: Oxford University Press, 2014. – Pp. 15.
6. Wolfram Bublitz Andreas H. Jucker Klaus P. Schneider. Handbooks of Pragmatics, – Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin/Boston, 2011. – Pp. 86.
7. Henningsen, Mary L. M. (2017). Politeness Theory. doi:10.4135/9781483381411. – Pp. 4.
8. Rasulov Zubaydullo Izomovich, xushmuomalalikning nutq odobida ifodalanishi // BuxDU Ilmiy axborotnomasi, 2023. – №43. – B. 232-239.
9. Brown P. and Levinson, S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – Pp. 45.
10. Hendi Pratama, Linguistic politeness in online communication. – Hak cipta, 2019. – B. 5.
11. Shomaxmudova A, Nutqiy aktlar kontekstida hurmat tamoyillarini voqealantiruvchi sotsiopragmatik omillar: Filol. fan. bo'yicha falsafa dok. (PhD) ... diss. avtoref. – Toshkent, 2023. – B. 14.